

EMZİRME İLE İLGİLİ UYGULAMALARDA ANNENİN EĞİTİM DÜZEYİNİN ROLÜ

Doç.Dr.Perran TOKSÖZ* / Yrd.Doç.Dr.Veysi ÖZKAYNAK*
Arş.Gör.Dr.Melikşah ERTEM* / Prof.Dr.Ersen İLÇİN*

Bu çalışmada Diyarbakır Doğumevinde doğum yapan 580 kadının temel eğitim düzeylerine göre emzirme uygulamaları saptanmıştır. Araştırma bulguları, bebeklerin % 41.38'inin doğumdan hemen sonra emzirildiğini, % 43.96'sına ilk verilen besinin anne sütü olduğunu göstermiştir. Annenin eğitim düzeyi, bebeğin ilk emzirilme zamanını önemli derecede etkilemediği halde ($p>0.05$) ilk verilen besin türü ve emzirme sıklığını belirlemede etkili olmaktadır ($p<0.001$). Beklenenin tersine, orta öğretim ve daha ileri düzeyde eğitim görmüş annelerin, emzirme uygulamalarında daha fazla yanlışlıklar yaptıkları belirlenmiştir. Örneğin bu annelerin % 71.60'ı kolostriumun yararlı olduğunu bildikleri halde sadece % 38.27 oranında annenin bebeğine doğar doğmaz anne sütü vermesi, bu konuda eğitim açıkları olduğunu göstermektedir. Bebeğin beslenme şekli ile annenin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. ($p>0.05$). Örneklemini oluşturan kadınların sadece % 17.10'unun anne sütü konusunda eğitim görmüş olmaları bu konuda yaygın ve sürekli eğitim yapmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

* D.Ü. Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

GİRİŞ

Emzirme, bebeklerin sağlıklı büyüme ve gelişmesi için en uygun, eşi bulunmaz bir beslenme yöntemi olup anne ve bebeğin sağlığı üzerinde çok özel bir etkiye sahiptir. Çeşitli toplumsal, ekonomik ve kültürel nedenlerle Dünyanın bir çok kesiminde emzirme uygulamaları azalmış, emzirme süresi kısalmıştır. Yine teknolojilerin hizmete girmesi ve yeni yaşam biçimlerinin benimsenmesiyle bu geleneksel uygulamaya verilen önem, bir çok toplumda belirgin bir biçimde azalmıştır(1).

Ülkemizde bölgelere ve ailelerin sosyo-kültürel düzeylerine göre değişimler göstermekle beraber genel olarak emzirme süresinin uzun olduğu birçok çalışmada gösterilmiştir(2-4). Diyarbakır yöresinde yapılmış bir çalışmada çocukların % 61.2'sinin bir yaşından sonraya kadar emzirildiği saptanmıştır(5).

Emzirme uygulamalarında özellikle annenin eğitim düzeyinin etkin bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu görüşten hareketle, emzirme konusundaki bilgi, tutum ve davranışların annenin temel eğitim düzeyi ile ilişkisini belirlemek amacıyla bu araştırma planlanmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

Araştırmanın örneklemini, 1 Aralık 1990 ile 31 Mart 1991 tarihleri arasında Diyarbakır Doğumevinde doğum yapan 580 kadın oluşturmaktadır. Doğumu izleyen ilk bir-iki gün içerisinde annelerle yüz yüze görüşme yapılarak emzirme konusundaki bilgi ve uygulamalarını belirleyici sorular yöneltilmiş, alınan yanıtlar ilgili formlara işlenmiştir.

Toplanan veriler arasındaki ilişkiler istatistiksel yöntemlerle değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Anne sütünün bol ve devamlı olmasını sağlamada üzerinde durulması gereken en önemli husus, doğumu izleyen yarım saat içerisinde annelerin emzirmeye başlamalarını sağlamaktır (6,7).

Araştırma bulguları, bebeklerin % 41.38'inin doğumdan hemen sonra, % 17.76'sının üç ezan, % 36.89'unun ise 24 saat sonra emzirmeye başladığını göstermektedir (Tablo1).

Annelerin eğitim düzeyine göre ilk emzirme zamanları arasında önemli bir farklılık bulunamamıştır ($p > 0.05$). Ancak ilkokul mezunu annelerin % 46.98'i bebeklerini hemen emzirirken, daha ileri düzeyde eğitim görmüş olanların % 49.38'inin 24 saat sonra emzirmeye başlamaları, bu annelerin ilk emzirme zamanının önemi konusundaki bilgisizliklerini göstermektedir.

Tablo 1: Annenin Eğitim Durumu ile Emzirme Zamanı Arasındaki İlişki

Annenin Eğitim Durumu	İlk Emzirilme Zamanı								Toplam n
	Hiç Emzirmede		Doğumdan Hemen Sonra		Üç Ezan Sonra		24 Saat Sonra		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Okuryazar değil	13	3.49	152	40.86	77	20.69	130	34.95	372
Okuryazar	2	4.55	18	40.90	4	9.09	20	45.45	44
İlk öğretim	5	6.02	39	46.98	15	18.07	24	28.91	83
Orta öğretim	3	3.70	31	38.27	7	8.64	40	49.38	81
Toplam	23	3.96	240	41.38	103	17.76	214	36.89	580

$$\chi^2 = 2.316$$

$$p > 0.05$$

Gaziantep, Trabzon, Çubuk ve Kayseri'de doğan bebeklerin % 36'sının doğumdan hemen sonra, % 42.7'sinin üç ezan sonra emzirildiği bildirilmektedir (4). Doğumu izleyen ilk saatlerde anne ile bebeğin yakın teması, süt salgılamasını hızlandırmanın en iyi yoludur. Böylece bebek anne ile bağımlılığını devam ettirirken emme hareketleri prolaktin ve oksitosin'in salınımını artırır ki bu da anne sütünün gelişmesini sağlar.

Bu ilk emmenin çok önemli bir noktası da steril ortamdan dünyaya gelen bebeğin ağız ve gastrointestinal mukozalarının sekretuar IgA ile örtülerek korunmasıdır ki yaşam için çok önemlidir (7-9).

Annenin ilk 4-5 gün içerisinde salgıladığı kolostrumda antibadi özelliğinde olan proteinler, özellikle SIgA çok yüksek değerdedir. Doğumdan hemen sonra bebeğe ilk olarak anne sütü verildiğinde, süt barsak duvarını sıvamakta ve böylece mikroorganizmaların duvarı aşmasını engellemektedir. Ancak anne sütünden önce şekerli su veya başka bir sıvının verilmesi halinde anne sütünün bu özelliği yok olmaktadır (7,10).

Tablo 2’de bebeğe ilk verilen besinlerin dağılımı gösterilmiştir. Çalışmada bebeklerin % 43.96’sına anne sütü, % 36.55’ine şekerli su, % 8.10’una su, % 11.38’ine ise hayvan sütü veya mama gibi besinlerin verildiği saptanmıştır. Annelerin eğitim düzeyine göre verilen ilk besinlerin önemli derecede değiştiği görülmektedir ($p < 0.001$). Eğitim düzeyi yüksek kadınlar arasında su ve şekerli su verme oranının oldukça yüksek olduğu bulunmuştur (% 55.55). Böylesine yanlış bir uygulamanın özellikle eğitilmiş anneler tarafından benimsenmiş olması bu konuda eğitim yapmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Baysal ve arkadaşları (4), tarafından yapılan çalışmada bebeklerin % 32.6’sına anne sütü, % 60.4’üne şekerli su verildiği saptanmıştır. Bölgemizde şekerli su verme oranının nisbeten düşük bulunması, özellikle son yıllar içerisinde bu konuda yapılan eğitimden annelerin kısmen yararlanmış olduklarını göstermektedir.

Tablo 2: Annenin Eğitim Durumu İle Bebeğe İlk Verilen Besin Arasındaki İlişki

Annenin Eğitim Durumu	İlk Verilen Besin Türü								
	Annenin sütü		Şekerli su		Su		Diğerleri		Toplam
	n	%	n	%	n	%	n	%	n
Okuryazar değil	156	41.93	144	38.70	30	8.06	42	11.29	372
Okuryazar	21	47.72	15	34.09	2	4.55	6	13.63	44
İlk öğretim	45	54.21	19	22.89	4	4.82	15	18.07	83
Ortaöğretim	33	40.74	34	41.97	11	13.58	3	3.70	81
Toplam	255	43.96	212	36.55	47	8.10	66	11.38	580

$$x^2 = 20.553$$

$$p < 0.001$$

Annelerin kolostrum hakkındaki düşünceleri Tablo 3’te gösterilmiştir.

Herhangi bir eğitim görmemiş annelerin önemli bir kısmı bu konuda bilgisiz olmakla birlikte çoğunlukla bebeklerini doğumdan hemen sonra emzirmeye başlamaları yerinde bir uygulamadır. Bu durum, emzirme uygulamasında geleneksel yapının önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Orta öğretim ve ileri düzeyde eğitim görmüş annelerin % 71.60’nın kolostrumun yararlı olduğunu bildikleri halde bebeği bundan hemen yararlandırmaları ilgi çekicidir.

Tablo 3 : Annenin Eğitim Durumu İle Kolostrum Bilgisi Arasındaki İlişki

Annenin Eğitim Durumu	Kolostrum Bilgisi								Toplam n
	Yararlıdır		Zararlıdır		Sonraki Sütten Farksızdır		Bir Fikrim Yok		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Okuryazar değil	96	25.80	54	14.51	39	10.48	183	49.19	372
Okuryazar	21	47.72	8	18.18	5	11.36	10	22.72	44
İlk öğretim	61	73.49	13	15.66	7	10.84	2	2.40	83
Orta öğretim	58	71.60	3	3.70	8	9.87	12	14.81	81
Toplam	236	40.68	78	13.44	59	10.17	207	35.68	580

$$\chi^2 = 125.911$$

$$p < 0.001$$

Annelerin gebelikleri döneminde anne sütü konusunda herhangi bir eğitim görüp görmedikleri sorulduğunda kadınların ancak % 17.10'unun bu eğitimi almış oldukları saptanmıştır. Annelerin % 4.04'ü AÇS merkezlerinde, % 10.10'u özel doktoru, % 8.08'i kendi ebesi tarafından % 77.77'si ise basın-yayın araçlarından yararlanarak eğitildiklerini belirtmişlerdir. Eğitim konusunda basın ve yayın organlarının nedenli etkin olduğu böylece bir kez daha belirlenmiştir. AÇS merkezleri ile ebelerin bu konuda annelere daha fazla yardımcı olmaları, çocuk sağlığı açısından çok gereklidir.

Emzirme, bebeklerin sağlıklı büyüme ve gelişmesi açısından en uygun gıdayı sağlamanın eşsiz bir yoludur. İdeal olan yaşamın ilk 4-6 ayında beslenmenin sadece emzirme yoluyla gerçekleşmesidir. Anne sütü ile beslenmenin yapay beslenmeye olan üstünlükleri; beslenme, sağlık, psikolojik ve ekonomik nedenler üzerine kurulmuştur.

Tablo-4'te annelerin eğitim düzeylerine göre bebeğin beslenme şekli gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde bebeklerin % 77.06'sının sadece anne sütü, % 5.86'sının hazır mama, %5.00'inin hayvan sütü, %12.06'sının karışık (anne sütü+hazır mama veya hayvan sütü) beslendiği görülmektedir. Annelerin eğitim düzeyi ile beslenme şekli arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Tablo 4 : Annenin Eğitim Durumu İle Bebeğin Beslenme Şekli Arasındaki İlişki.

Eğitim Durumu	Annenin Bebeğin Beslenme Şekli								
	Sadece Anne Sütü		Hazır Mama		Hayvan Sütü		Anne Sütü + Hazır Mama		Toplam n
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Okuryazar değil	292	78.49	21	5.64	18	4.83	41	11.02	372
Okuryazar	29	65.90	2	4.54	4	9.09	9	20.45	44
İlk öğretim	70	84.33	4	4.81	2	2.40	7	8.43	83
Orta öğretim	56	69.13	7	8.64	5	6.17	13	16.04	81
Toplam	447	77.06	34	5.86	29	5.00	70	12.06	580

$$\chi^2=11.124$$

$$p>0.05$$

Emzirmede başarı sağlamak için bebek her isteyişinde emzirilmelidir. Özellikle ilk birkaç haftada bebeklerin sık doyurulmasının önemi annelere anlatılmalıdır. Yaygın olan uygulama, 24 saatte en az 10 defa emzirmenin sağlanmasıdır. Göğüslerin sık uyarılması, sütün salgılanmasını başlatan prolaktin ve oksitosinin salgılanması için hazırladıcı bir etki yapmaktadır(11).

Çalışmada, annelerin bebeği emzirme sıklığı da saptanmış olup, sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir. Buna göre daha çok eğitilmiş anneler yine

Tablo 5 : Annenin Eğitim Durumu İle Bebeğin Emzirilme Sıklığı Arasındaki İlişki.

Annenin Eğitim Durumu	Emzirme Sıklığı						Toplam n
	Ağladıkça		3 saat ara ile		Gelişi güzel		
	n	%	n	%	n	%	
Okuryazar değil	312	83.87	46	12.36	14	3.76	372
Okuryazar	26	59.09	6	13.63	12	27.27	44
İlk öğretim	55	66.26	18	21.68	10	12.05	83
Orta öğretim	46	56.79	27	33.33	8	9.87	81
Toplam	439	75.68	97	16.72	44	7.58	580

$$\chi^2=37.514$$

$$p<0.001$$

yanlış bir uygulama olarak bebeklerini 3 saat gibi aralıklarla beslemektedirler (% 33.33). Oysa okur-yazar olmayan kadınlar, bebeğin her ağlayışında açtığı düşüncesiyle sık sık emzirmektedirler (%83.87). Emzirmenin sıklığı bakımından annenin eğitim düzeyinin yükselmesi olumsuz bir etki yapmaktadır.

Annelerin bebeklerini ne kadar süre emzirmeyi düşündükleri Tablo 6'da gösterilmiştir. Buna göre ortaöğretim ve daha ileri düzeyde eğitim görmüş annelerin % 27.16'sı bebeklerini ideal emzirme süresi olan 4-6 ay süresince emzirmek istediklerini belirtmişlerdir. Ancak eğitim düzeyi düşük kadınların çoğunluğunun uzun süre emzirmeden yana olduklarını saptanmıştır. Genel olarak annelerin % 60.86'sının bir engel olmadığı taktirde bebeklerini iki yaşına kadar emzirmek istedikleri öğrenilmiştir.

Uzun süre sadece anne sütü ile beslemenin malnütrisyon riskini arttırabileceği bir çok çalışmada gösterilmiştir(13-16). Bölgemizde çocukların % 53.0'ünün bir yaşından sonraya kadar emzirildikleri ve bu çocukların % 30.5'inin malnütrisyonlu olduğu saptanmıştır (12). Uzun süre emzirmede malnütrisyon gelişmesini önlemek bakımından bebeğe uygun tür ve miktardan ek besinlerin verilmesi zorunludur.

Tablo 6 : Annenin Eğitim Durumuna Göre Düşünülen Emzirme Süresi

Annenin Eğitim Durumu	Emzirme Süresi (Ay)						TOPLAM n
	4-6		7-12		13-24		
	n	%	n	%	n	%	
Okuryazar değil	24	6.45	85	22.84	263	70.69	372
Okuryazar	4	9.09	8	18.18	32	72.72	44
İlk öğretim	6	7.22	40	48.19	37	44.57	83
Orta öğretim	22	27.16	38	46.91	21	25.92	81
Toplam	56	9.65	171	29.48	353	60.86	580

$$\chi^2 = 58.194$$

$$p < 0.001$$

SONUÇ

Sonuç olarak, annelerin temel eğitim düzeyinin yükselmesinin emzirme konusunda olumlu uygulamalar yapılması için yeterli olmadığı belirlenmiştir. Emzirmenin geleneksel bir beslenme tarzı olması nedeniyle hiçbir eğitim görmemiş annelerin bu konudaki uygulamaları daha başarılı bulunmuştur. Ancak gereğinden uzun süre emzirme bu grupta daha yaygındır.

Emzirmenin önemi konusunda, gebelik döneminden başlayıp doğumu izleyen günlerde de devam etmek üzere eğitim yapmanın ana ve çocuk sağlığı açısından çok yararlı sonuçlar vereceği şüphesizdir.

Eğitim programları, annelerin emzirmenin taşıdığı faydalar ile emzirmenin başarılı bir şekilde başlatılıp sürdürülmesini sağlayacak teknikler konusunda bilgilendirilmelerini sağlayacak biçimde hazırlanıp uyarlanmalıdır.

SUMMARY

THE ROLE OF EDUCATIONAL LEVEL OF MOTHER ON APPLICATIONS CONCERNING BREAST-FEEDING

Toköz, P., Özkaynak, V., Ertem, M., İlçin, E.

In this study the breast-feeding applications of 580 women who gave birth at Diyarbakır Maternity Hospital, according to their basic educational levels, have been established. The investigation findings have shown that 41.38 % of the babies have been suckled immediately after birth, the first food of 43.96 % has been mother milk. Although the educational level of the mother didn't necessarily effect the first breastfeeding time of the baby ($p > 0.05$), it is effective to determine the first food given and frequency of the breast-feeding ($p < 0.001$) Quite the contrary to expectations, it has been determined that the mothers who have taken high school and higher educations have been mistaken more at breast-feeding applications. For example, despite 71.60 % of these mothers knew that colostrum is useful, the mother milk giving of only 38.27 % of the mothers immediately after birth show that educational deficiencies exist in this subject. No meaningful correlation has been found between the form of the baby nutrition and mothers educational level ($p < 0.05$). The fact that only 17.10 % of women forming the samples has been educated on mother milk put forward the necessity of continuous and widespread education.

KAYNAKLAR

- 1- Emzirmenin Korunması, Özendirilmesi ve Desteklenmesi WHO, UNICEF Ortak Raporu, 1991.
- 2- Bozkurt, N., Güneşli, U. : Ankara-Etimesgut ve Çubuk Köylerinde Yaşayan 0-36 ay arası Çocukların Beslenme ve Gelişme Etkileşimleri I, Beslenme ve Diyet Dergisi 8-9 : 74-83, 1980.

- 3- Aykut, M., ve Ark.: Kayseri Sağlık Grup Başkanlığı Bölgesinde 0-36 aylık Çocuklarda Malnütrisyon Durumu. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 44:223-229, 1987.
- 4- Baysal, A., Aksoy, M., Kasap, G., Taşçı, N.: Çocuk Beslenme Alışkanlıkları ve Malnütrisyon. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 41:263-285, 1984.
- 5- Toksöz, P., Özkaynak, V., İlçin, E., Çelik, Y.: Kırsal Alanda Sosyo-Kültürel Durum, Sağlık ve Beslenme Arasındaki İlişkiler üzerinde Bir Araştırma, *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 15:93-111, 1986.
- 6- Özalp, İ.: Anne sütünün Çocuk Beslenmesindeki Yeri, *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 11:30-39, 1982.
- 7- *Infant and Young Child Feeding Current Issues WHO/UNICEF*, Geneva 1981.
- 8- Köksal, G.: Anne sütü ve Annenin Süt Verimini Etkileyen Etkenler, *Beslenme ve Diyet Dergisi*, 11:40-48, 1982
- 9- Chandra, R.K.: *Immunological Aspects of Human Milk*, *Nutr. Rev.*, 36:265,1978.
- 10- Hambraeas, L.: *Proprietary Milk Versus Human Breast Milk in Infant Feeding*, *Pediatr. Clin N. Amer.* 27:17, 1977.
- 11- *Breast Feeding Rediscovered*, UNICEF, Jan. 1986
- 12- Toksöz, P., İlçin, E., Şahin, Z., Çelik, Y.: Diyarbakır'ın Bismil ilçesine Bağlı Köylerde Genel Sağlık ve Beslenme Araştırması. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 43 (2): 69-84, 1986.
- 13- Victora, C.G., et al. : Is Prolonged Breast Feeding Associated with Malnutrition, *Am J Clin Nutr*, 39: 307, 1989.
- 14- Baysal, A. : *Beslenme*, Hacettepe Üniv. Yayını A-13, Ankara, 1984.
- 15- Scrimshaw, N.S., Underwood, A.: *Timely and Appropriate Complementary Feeding of the Breast-Fed Infant*. *Food and Nutrition Bulletin* 2(2) : 19, 1980.
- 16- *Quantity and Quality of Breast Milk, Report on the WHO Collaborative Study on Breast-feeding*, Geneva, 1985.